

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВ

Економіка туризму

методичні рекомендації

для практичних занять та самостійної роботи
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ОПП «Туризм» спеціальності 242 «Туризм і рекреація»
денної та заочної форм здобуття вищої освіти

МИКОЛАЇВ

2026

УДК 338.48
Е45

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту МНАУ від 19.03.2026 р. протокол № 7.

Укладачі:

Т. Г. Олійник – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет

І. С. Поточилова - асистент кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет

Рецензенти:

Дьоміна О. В. – директор туристичної агенції «Котигорошко»

Павлюк С. І. к.е.н., доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму Миколаївського національного аграрного університету

Миколаївський національний аграрний
університет, 2026

ЗМІСТ

	стор.
Практичне завдання № 1	4
Практичне завдання № 2	7
Практичне завдання № 3	10
Практичне завдання № 4	13
Практичне завдання № 5	16
Практичне завдання № 6	18
Практичне завдання № 7	20
Практичне завдання № 8	21
Практичне завдання № 9	23
Практичне завдання № 10	25
Основні показники туристичної діяльності країни (регіону)	27
Рекомендована література	35

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 1

Теми для презентацій:

1. Охарактеризуйте основні суб'єкти підприємницької діяльності в туризмі.

Практичні завдання:

Завдання 1.

На основі опрацьованих нормативних документів (кодексів, законів) дати визначення поняттям що стосуються порядку надання готельних послуг.

1. Закон України «Про туризм» (від 15.09.95 р. № 324/95–ВР (зі змінами та доповненнями)).

2. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг (Наказ Державної туристичної адміністрації України від 16 березня 2004 року № 19).

3. Порядок встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) (Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 року № 803).

4. Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання) та Правила обов'язкової сертифікації послуг харчування (наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 27.01.1999 року №37).

5. ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги».

6. ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів».

7. ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення».

Таблиця 1. Закон України «Про туризм» (від 15.09.95 р. № 324/95–ВР (зі змінами та доповненнями). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>

№	Термін	Зміст
1	туризм	
2	турист	
3	туристичний продукт	
4	супутні туристичні послуги та товари	
5	готель	
6	готельна послуга	
	

Таблиця 2. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг (Наказ Державної туристичної адміністрації України від 16 березня 2004 року № 19). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0413-04#Text>

№	Термін	Зміст
1	аналогічні засоби розміщення	
2	споживач	
3	замовник	
4	основні послуги	
5	додаткові послуги	
6	місце (ліжко-місце)	
7	номер	
8	штрафні санкції	
9	бронювання	
10	підтвердження заброньованих послуг	
11	відмова в бронюванні послуг	
12	анулювання	
13	своєчасне анулювання	
14	пізні анулювання	
15	неприбуття	
16	дата заїзду	
17	дата виїзду	
18	ранній заїзд	
19	пізній виїзд	
20	розрахункова година	

Таблиця 3. ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення» [ДСТУ 4527:2006](#)

№	Термін	Зміст
1	виконавець	
2	заклад ресторанного господарства	
3	індивідуальний засіб розміщення	
4	колективний засіб розміщення	
5	мінімальні зручності	
6	номер (готелю)	
7	номерний фонд	
8	послуга з тимчасового розміщення	
9	регламентований режим	
10	тип номеру	

Завдання 2. Заповнити таблицю.

Таблиця 4. Колективні засоби розміщення та їх характеристика

№	Засіб розміщення	Характеристика
1	готель	
2	агроготель	
3	акватель	
4	апартамент-готель; апарт-готель	
5	база відпочинку	
6	ботель	
7	будинок відпочинку	
8	гостьовий будинок	
9	готельно-офісний центр	
10	гуртожиток	
11	дитячий табір	
12	кемпінг	
13	клуб-готель	
14	конгрес-центр; бізнес-центр	
15	круїзне судно	
16	мотель	
17	палац-готель	
18	пансіонат	
19	туристична база	
20	гірський притулок	
21	флотель	
22	хостел	

ПРАКТИЧЕ ЗАВДАННЯ № 2

Теми для презентацій:

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства: пансіонат.
2. Організаційно-економічна характеристика підприємства: туристична база.

Практичні завдання:

Завдання 1. Визначте структурні елементи туристичного продукту.

Приклад виконання завдання:

Турист має бажання здійснити пізнавальну подорож до Єгипту. Туристичний оператор, розробляючи для даного туриста тур включив до туристичного пакета вартість перельотів до Хургади та у зворотному напрямі, трансферні витрати, вартість екскурсій по визначних місцях країни; вартість послуг розміщення. Турист заздалегідь забронював туристичний пакет, а також застрахував себе та своє майно. Окрім того, турист відвідав пляж та займався дайвінгом. Визначте туристичні послуги, які формують ядро туристичного продукту, реальний та розширений туристичний продукт.

Розв'язання: Турист виїхав до Єгипту з пізнавальною метою. Тому ядро туристичного продукту формує вартість екскурсійних послуг по визначних місцях країни. Реальний туристичний продукт формують витрати на переліт та трансфертні витрати, вартість послуг розміщення, а також відвідування пляжу та заняття дайвінгом. Розширений продукт формують послуги, які турист отримав поза межами туристичного пакету: бронювання, страхування.

Завдання для самостійного виконання:

1. Турист бажає займатися гірськолижним спортом в Українських Карпатах. Він отримав інформацію, що дану послугу надає туристичний оператор „ВІК – Тур”. Туристичний оператор розробляючи для даного туриста тур, включив до

туристичного пакету вартість: страховки, перельотів до м. Львів та у зворотному напрямі, трансферні витрати, вартість екскурсій по визначних місцях регіону; вартість послуг розміщення, абонентну плату за катання на лижах на 5 днів. Окрім того, турист відвідав каток. Турист заздалегідь забронював туристичний пакет. Визначте туристичні послуги, які формують ядро туристичного продукту, реальний та розширений туристичний продукт.

2. Турист хоче здійснити круїзну подорож по Середземному морю. Туристичний оператор, розробляючи для даного туриста тур, включив до туристичного пакету вартість перельотів до Ніцци та у зворотному напрямі, трансфертні витрати, вартість екскурсій по визначних місцях регіону; вартість послуг розміщення та страхування. Турист заздалегідь забронював туристичний пакет. Під час подорожі турист захворів і йому надавалася медична допомога. Визначте туристичні послуги які формують ядро туристичного продукту, реальний і розширений туристичний продукт.

3. Турист має бажання здійснити сходження на г. Мон-Блан. Він отримав інформацію про те що даний туристичний продукт пропонує туристична фірма „Альпи - Тур”. Туристичний оператор, розробляючи для даного туриста тур, включив до туристичного пакету вартість перельотів до Женеви та у зворотному напрямі, вартість візи, трансфертні витрати, вартість екскурсій по визначних місцях регіону; вартість послуг розміщення, послуги інструктора, оренду спорядження та плату за право здійснити сходження. Туристична фірма також здійснила страхування туриста та його майна. Турист заздалегідь забронював туристичний пакет. Під час подорожі турист захворів і йому надавалася медична допомога. Визначте туристичні послуги, які формують ядро туристичного продукту, реальний і розширений туристичний продукт.

Завдання 2. Визначити собівартість туристичного продукту.

Приклад виконання завдання

Турист замовив туристичний пакет, який включає переліт з Києва до Женеви та назад (A), 500 у.о.; вартість візи (B) – 50 у.о., дводенне проживання в готелі за системою FP (Π) - 1000 у.о. за добу, подорож на яхті по Женевському озері (4 години) (M) – вартість однієї години 500 у.о. Участь в бізнес-семінарі (K) – 1500 у.о. Затрати праці на створення продукту становили 5 годин (вартість 1 год. (P) 10 у.о.). Постійні витрати (ΠB) 50 у.о. Визначте собівартість туристичного продукту.

Розв'язання: Собівартість (C) визначається як сума всіх витрат туристичного підприємства. Для даної задачі собівартість буде визначатися за формулою:

$$C = A + B + 2 * \Pi + 4 * M + K + 5 * P + \Pi B = 500 + 50 + 2 * 1000 + 4 * 500 + 1500 + 5 * 10 + 50 = 6150 \text{ у.о.}$$

Завдання для самостійного виконання:

1. Визначте собівартість перевезення одного туриста автобусом за маршрутом Чернівці – Київ – Чернівці (відстань між Чернівцями та Києвом 650 км.). Відомо такі умови: витрати пального на 100 км. – 10 л., вартість 10 грн./л., заробітна плата водія – 100 грн. за добу тривалість подорожі 2 дні, необхідно заплатити автоперевізнику орендну плату 500 грн. / добу. Кількість туристів в автобусі 50 осіб. Постійні витрати (ΠB) становлять 500 грн.

2. Турист замовив туристичний пакет який включає: переліт з Києва до Чернівців та назад (A) 1500 грн.; двох денне проживання в готелі за системою FP (Π) – 400 грн. за добу, подорож до м. Хотин та відвідування Хотинської фортеці 400 грн. Екскурсія містом (K) – 150 грн. Затрати праці на створення продукту становили 5 годин (вартість 1 год. (P) 50 грн.). Постійні витрати (ΠB) становлять 50 грн. Визначте собівартість туристичного продукту.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 3

Теми для презентацій:

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства: круїзне судно.
2. Організаційно-економічна характеристика підприємства: акваторія.

Практичні завдання:

Завдання 1. Обґрунтувати структуру туристичного продукту для споживача відповідно до його потреб.

Приклад виконання завдання

Турист має бажання здійснити одноденну мандрівку в м. Чернівці з пізнавальною метою. Розробити пакет послуг, які необхідно надати туристу.

Розв'язання: 1) Зустріч туриста на автовокзалі, привітання та знайомство;

2) трансфертні витрати на період всієї мандрівки;

3) послуги харчування (сніданок, обід, вечеря);

4) екскурсія містом: відвідування „Резиденції Митрополитів Буковини та Далмації (центральні корпуси Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича”); піша прогулянка вул. О. Кобилянської, відвідування Вірменської церкви, музею народної Архітектури);

5) Проводи туриста та прощання із ним.

Завдання для самостійного виконання

1. Розробіть туристичний продукт для туриста, який має бажання відвідати м. Львів намірений перебувати там 3 дні.

2. Розробіть туристичний продукт для туриста який хоче відвідати АР Крим з пізнавальною метою і має намір перебувати там 5 днів.

3. Розробіть туристичний продукт для туриста, який має бажання відвідати м. Моршин із метою оздоровлення. Термін перебування 10 днів.

4. Розробіть туристичний продукт для туриста який має бажання здійснити пізнавальну мандрівку Українськими Карпатами. Тривалість подорожі орієнтовно 4 дні.

5. Розробіть туристичний продукт для туриста який має бажання ознайомитися з національними традиціями на Гуцульщині. Тривалість подорожі 3 дні.

Завдання 2. Визначити собівартість туристичного продукту.

Приклад виконання завдання

Турист замовив туристичний пакет, який включає переліт з Києва до Женеви та назад (A), 500 у.о.; вартість візи (B) – 50 у.о., дводенне проживання в готелі за системою FP ($П$) - 1000 у.о. за добу, подорож на яхті по Женевському озері (4 години) (M) – вартість однієї години 500 у.о. Участь в бізнес-семінарі (K) – 1500 у.о. Затрати праці на створення продукту становили 5 годин (вартість 1 год. (P) 10 у.о.). Постійні витрати ($ПВ$) 50 у.о. Визначте собівартість туристичного продукту.

Розв'язання: Собівартість (C) визначається як сума всіх витрат туристичного підприємства. Для даної задачі собівартість буде визначатися за формулою:

$$C = A + B + 2 * П + 4 * M + K + 5 * P + ПВ = 500 + 50 + 2 * 1000 + 4 * 500 + 1500 + 5 * 10 + 50 = 6150 \text{ у.о.}$$

Завдання для самостійного виконання:

1. Визначте собівартість перевезення одного туриста автобусом за маршрутом Чернівці – Львів – Чернівці (відстань між Чернівцями та Львовом 450 км.) якщо відомі наступні умови: витрати пального на 100 км. – 10 л, вартість 10 грн./л., заробітна плата водія – 200 грн. за добу, тривалість подорожі 3 дні, орендна плата автоперевізнику 500 грн. / добу. Кількість туристів в автобусі 50 осіб. Постійні витрати ($ПВ$) становлять 500 грн.

2. Визначте собівартість однієї доби проживання туриста в двомісному номері готелю, якщо відомі наступні умови: витрати води за місяць у готелі який має 50 номерів становлять 500 м³(вартість 5 грн./м³); електроенергії – 5000 кВт, (вартість

1 кВт – 50 коп.); заробітна плата покоївки, яка обслуговує 25 номерів становить 2500 грн.; оплата праці іншого обслуговуючого персоналу – 30 тис. грн./місяць; вартість меблів та побутової техніки в номері становить 25 000 грн.. Наповненість готелю пересічно складає 50%.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 4

Теми для презентацій:

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства: флотель.
2. Організаційно-економічна характеристика підприємства: кемпінг.

Практичні завдання:

Визначити ціну туристичного пакета, постійні та змінні витрати для одного туриста. Приклад виконання завдання:

Туристичне підприємство організовує пішохідні походи в гори. Група складається із 10 чоловік. Тривалість подорожі 4 дні. Для створення туристичного продукту підприємство несе такі витрати: перевезення пасажирів із залізничної станції до туристичної бази (P) – 1000 грн. Витрати на продукти харчування (X) - 3000 грн. Плата за проживання (для одного туриста) (H) - 50 грн./доба. Страхування (C) - 10 грн. / одного туриста. Плата за право сходження на вершину (B) 15 грн. з одного туриста. ПДВ – 20 %. Оплата послуг інструктора ($B_{\text{чи}}$) - 200 грн. Умовно постійні витрати розраховані на групу становлять (B_n) – 250 грн. Підприємство розраховує отримати прибуток в обсязі 500 грн. з усієї групи. Визначити ціну туру в розрахунку на одного туриста.

Розв'язання: Для розрахунку ціни туру для одного туриста. При цьому необхідно врахувати те, що деякі показники задані на одного туриста.

$$\Sigma B_i = P + X + (H * 10) * 4 + C * 10 = 1000 + 3000 + 2000 + 100 = 6100 \text{ грн.}$$

$$\Sigma H_i = B * 10 = 15 * 10 = 150 \text{ грн.}$$

$$B_n = 250 \text{ грн.}$$

$$P = 500 \text{ грн.}$$

$$B_{\text{чи}} = 200 \text{ грн.}$$

$$Ц = [(6100 + 150) + (250 + 500 + 200) * 1,2] / 10 = [6250 + 1140] / 10 = 739 \text{ грн.}$$

Отже, ціна походу в гори для одного туриста буде становити 739 грн.

Завдання для самостійного виконання

1. Туристичне підприємство організовує відпочинок на березі озера. Група складається із 20 чоловік. Тривалість подорожі 7 днів. Для створення туристичного продукту підприємство несе такі витрати: перевезення пасажирів із залізничної станції до туристичної бази 2500 грн. Витрати на продукти харчування 6000 грн. Плата за проживання (для одного туриста) 100 грн./доба. Готельний збір - 10% послуг розміщення. пляжний збір - 5% вартості туру. Страхування - 20 грн. / одного туриста. Оплата праці обслуговуючого - 2000 грн. Відрахування до соціальних фондів 20% від ціни нетто. Витрати на рекламу 1000 грн. Оренда офісу - 500 грн. Підприємство розраховує отримати прибуток в обсязі 500 грн. з усієї групи. Визначити ціну туру, постійні та змінні витрати в розрахунку на одного туриста.

2. Готельне підприємство надає послуги розміщення. В готелі - 50 номерів, в яких може розміститись 100 осіб. Наповненість готелю пересічно становить 75%. Для створення туристичного продукту підприємство несе наступні витрати: витрати на продукти харчування - 5000 грн./ доба, плата за електроенергію та воду - 30000 грн./ місяць. Готельний збір - 10% послуг розміщення. Страхування - 20 грн. / одного туриста. Оплата праці обслуговуючого персоналу 20000 грн./ місяць. Відрахування до соціальних фондів - 20% від ціни нетто. Витрати на рекламу - 2000 грн. Підприємство розраховує отримати прибуток в обсязі 5000 грн. / місяць. Визначити ціну послуг розміщення, постійні та змінні витрати в розрахунку на одного туриста за один день.

3. Туристичне підприємство організовує відпочинок у горах на гірськолижних курортах. Рекомендована кількість туристів в одній групі – 25. Тривалість мандрівки 10 днів. Витрати на перевезення становлять 5000 грн. Плата за послуги розміщення - 150 грн. за добу для одного туриста. Страхування – 10 грн. на одного туриста. Оренда спорядження – 100 грн. / доба. Готельний збір - 5 % від вартості послуг розміщення. Екологічний збір - 1% ціни нетто. Витрати на рекламу – 1000

грн. Комісійна винагорода турагентам 15% ціни нетто. Заробітна плата персоналу - 1000 грн. Оренда офісу – 6000 грн./ місяць. Знижка для 5 туристів - 10% від ціни брутто.

Визначити ціну відпочинку в горах, постійні та змінні витрати в розрахунку на одного туриста за один тур.

4. Туристичне підприємство організовує круїзні подорожі. Круїзний лайнер може прийняти – 2000 туристів. Очікувана наповненість 75% Тривалість мандрівки 10 днів. Витрати на пальне становлять 50000 у.о. Витрати на продукти харчування - 30000 у.о. Страхування – 100 у.о. на одного туриста. Вартість екскурсійних послуг – 10000 у.о. Екологічний збір - 10 у.о. з одного туриста. Заробітна плата обслуговуючого персоналу курізного лайнера - 60000 у.о. Витрати на рекламу – 10000 у.о. Комісійна винагорода турагентам 15000 у.о. Оренда офісів – 10000 у.о./ місяць. Знижка для 10 % туристів становить - 100 у.о. від ціни. За один круїз підприємство розраховує отримати прибуток у розмірі 10000 у.о.

Визначити ціну круїзу, постійні та змінні витрати в розрахунку на одного туриста за один тур.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 5

Теми для презентацій:

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства: хостел.
2. Організаційно-економічна характеристика підприємства: капсульний готель.

Практичні завдання:

Визначити ціну нетто і ціну брутто туристичного продукту. Приклад виконання завдання:

Туристичне підприємство надає екскурсійні послуги. Для створення туристичного продукту орендує автобус – 1 000 грн. за добу; пересічна тривалість екскурсії – 3 години, місткість автобуса - 25 осіб. Заробітна плата екскурсовода – 500 грн. за екскурсію. Екскурсійний збір становить 2 грн., із туриста. Прибуток туристичної фірми становить 10 грн., з туриста. Комісійна винагорода турагентам - 10 грн., з туриста. Визначте ціну нетто та ціну брутто екскурсії для одного туриста.

Розв'язання.

Ціна нетто (C_n) – сума цін, розцінок і тарифів на всі види послуг надані туристам. Тому ціна нетто в нашому випадку враховує оренду автобуса; заробітну плату екскурсовода; непрямі податки (акцизний збір) – 2 грн.:

$$C_n = 1000/25 + 500/25 + 2 = 40 + 20 + 2 = 62 \text{ грн.}$$

Ціна брутто (C_b) містить повну собівартість туру, прибуток тур оператора та комісійну винагороду турагентам.

$$C_b = 62 + 10 + 10 = 82 \text{ грн.}$$

Завдання для самостійного виконання:

1. Туристичне підприємство надає круїзні послуги. Для створення туристичного продукту орендує катер – 2 000 грн. за добу; пересічна тривалість круїзу – 3 дні, місткість катера -50 осіб, плановий рівень наповненості - 80%. Заробітна плата

обслуговуючого персоналу – 1500 грн. за добу. Страховий збір становить 5 грн., з туриста. Затрати на продукти харчування на весь період круїзу - 10 тис. грн. Очікуваний прибуток туристичної фірми становить 50 грн., з туриста. Комісійна винагорода турагентам становить 5 грн., з туриста. Визначте ціну нетто та ціну брутто, екскурсії для одного туриста.

2. Автотранспортне підприємство надає автотранспортні послуги. Підприємство володіє автопарком із 25 автобусів. Пересічні витрати пального становлять 15 л / 100 км. (Ціна 1 літра 10 грн.) За добу автобус може проїхати 1200 км. Оплата праці водія становить 500 грн. за добу. В рейс необхідно відправляти двох водіїв. Страховий збір - 100 грн. з автобуса. Пересічна місткість автобуса - 40 осіб. Пересічний показник завантаження становить 80%. Очікуваний прибуток становить 500 грн./добу. Комісійна винагорода для агентів - 5 грн. з пасажера. Визначте ціну нетто та ціну брутто перевезення для одного туриста.

3. Готельне підприємство надає послуги розміщення. Підприємство володіє готелем на 100 номерів, в яких можна розмістити 150 осіб. Пересічні витрати за спожити в готелі електроенергію становлять 4500 грн., за воду - 4500 грн. у місяць. Оплата праці обслуговуючого персоналу становить - 15000 грн./місяць. Пересічний показник завантаження становить 75%. Очікуваний прибуток - 1500 грн./добу. Комісійна винагорода для агентів - 5 грн. з туриста. Визначте ціну нетто та ціну брутто проживання для одного туриста.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 6

Теми для презентацій:

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства: ботель.
2. Організаційно-економічна характеристика підприємства: клуб-готель.

Практичні завдання:

Визначити маржинальний дохід туристичного підприємства. Приклад виконання завдання:

За місяць туристичне агентство реалізовує 1000 турів за ціною 200 у.о., комісійна винагорода становить 10 % від вартості туру; 500 турів за ціною 500 у.о., комісійна винагорода становить 15 % від вартості туру; 100 турів за ціною 100 у.о. комісійна винагорода 10 % від вартості туру. Окрім того підприємство реалізовує 300 турів власної розробки за ціною 400 у.о. Їх собівартість становить 300 у.о. Визначте маржинальний дохід та рівень маржинального доходу туристичного підприємства.

Розв'язання: Маржинальний дохід (M_{δ}) - це загальна сума комісійних винагород і надбавок (маржі), що покриває постійні витрати, прибуток та податкові платежі підприємства.

$$M_{\delta} = (1000*200)*0,1+(500*500)*0,15+(100*100)*0,1+ (400-300)*300 = 20000+37500+1000+30000 = 88\ 500 \text{ у.о.}$$

Рівень маржинального доходу ($P_{м\delta}$) - відношення величини маржинального доходу до обсягу виручки від реалізації турів, помножене на 100%.

Обсяг виручки (B) від реалізації становить вартість всіх проданих туристичним підприємством турів.

$$B = 200000+250000+10000+120000=580000 \text{ у.о.}$$

$$P_{м\delta} = (M_{\delta}/B)*100 = 88\ 500 / 580000 = 15,2 \%$$

Завдання для самостійного виконання

1. За місяць екскурсійне бюро реалізовує 100 групових екскурсій за ціною 200 у.о., витрати на створення продукту - 150 у.о; 500 одноосібних екскурсій за ціною - 200 у.о., комісійна винагорода становить 50 % від вартості туру. Визначте маржинальний дохід та рівень маржинального доходу туристичного підприємства.
2. Готельне підприємство надає послуги розміщення. За місяць воно реалізовує 500 одиниць туристичного продукту вартістю 200 грн. (комісійна винагорода турагентам 10%; собівартість продукту – 120 грн.); 200 одиниць продукту – вартістю 300 грн. (комісійна винагорода турагентам – 15%; собівартість – 150 грн.). Визначте маржинальний дохід та рівень маржинального доходу туристичного підприємства.
3. Туристичне підприємство організовує круїзні подорожі. За місяць воно реалізовує 500 одиниць туристичного продукту, вартістю 1200 грн. (комісійна винагорода турагентам 10%; собівартість продукту – 800 грн.); 200 одиниць продукту – вартістю 2000 грн., (комісійна винагорода турагентам – 15%; собівартість – 1200 грн.). Визначте маржинальний дохід і рівень маржинального доходу туристичного підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 7

Теми для презентацій:

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства: палац-готель.
2. Організаційно-економічна характеристика підприємства: курортний готель.

Практичні завдання:

Завдання 1. Кількість туро-днів, наданих туристичним агентством за звітний рік склала 7899 туро-днів. При цьому максимальний обсяг реалізації був у серпні – 1122 туро-дня; мінімальний – у лютому та складав 217 туро-днів. У середньому за місяць туристичне агентство реалізовувало 658 туро-днів.

Розрахуйте коефіцієнти нерівномірності туристичних потоків.

Завдання 2. Кількість туро-днів, наданих туристичним агентством за звітний рік склала 5700 туро-днів. При цьому максимальний обсяг реалізації був у вересні – 922 туро-дня; мінімальний – у лютому та складав 197 туро-днів. У середньому за місяць туристичне агентство реалізовувало 475 туро-днів.

Розрахуйте коефіцієнти нерівномірності туристичних потоків.

Завдання 3. Кількість туро-днів, наданих туристичним агентством за звітний рік склала 8544 туро-днів. При цьому максимальний обсяг реалізації був у червні – 1203 туро-дня; мінімальний – у січні та складав 245 туро-днів. У середньому за місяць туристичне агентство реалізовувало 712 туро-днів.

Розрахуйте коефіцієнти нерівномірності туристичних потоків.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 8

Теми для презентацій:

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства: Готель-голку
2. Організаційно-економічна характеристика підприємства: «будиночки на дереві»

Практичні завдання:

Задача 1. Визначити рентабельність роботи тур оператора, рентабельність комісійної винагороди тур агента, рентабельність фонду оплати праці та рентабельність використання трудових ресурсів за 2 роки. Дані для розрахунку наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Вихідні дані

Показники	2021	2022
Чистий дохід, грн.	200130	225600
Собівартість реалізованих послуг, грн.	90780	98750
Адміністративні витрати, грн.	13200	10400
Витрати на збут, грн.	21300	28700
Дохід від фінансової діяльності, грн.	20500	15400
Фінансові витрати, грн.	10250	8600
Комісійна винагорода тур агентам, грн.	98780	110400
Середньооблікова чисельність працівників, грн.	300	285
Середньомісячна заробітна плата, грн.	2500	2500

Задача 2. Визначити показники рентабельності туристичного підприємства: рентабельність майна, власного капіталу, основних фондів, оборотних ктивів, обсягу продаж за 2 роки (табл.2). Зробити висновки.

Таблиця 2

Вихідні дані

Показники / тис. грн.	2021	2022
Дохід (виручка) від реалізації послуг	985,6	1232,4
Собівартість реалізованих послуг	541,2	674,5
Адміністративні витрати	45,7	37,8
Витрати на збут	12,3	25,9
Надзвичайні витрати	22,8	54,2
Вартість майна підприємства	976,8	1020
Величина власних коштів підприємства	654,7	754,3
Оборотні активи	740,5	776,5
Основні фонди на початок поточного року	235,2	240,8
Основні фонди на кінець поточного року	240,8	250,0

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 9

Теми для презентацій:

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства: Bubble готель.
2. Характеристика засобів розміщення у «переобладнаних виробничих приміщеннях»

Практичні завдання:

Завдання 1. Склад трудових ресурсів ресторану має наступний вигляд: поварів – 7 осіб, кондитерів – 3 особи, офіціантів – 2, мийниць посуду – 2, касирів – 2, прибиральниць – 1, підсобних працівників кухні – 2 особи, інженерів – 1, бухгалтерів – 1, завідуючий складом – 1, керуючий рестораном – 1. Згрупуйте персонал у відповідності до функцій, які виконують, та визначте питому вагу кожної групи.

Завдання 2. Розрахуйте показники руху персоналу підприємства, якщо відомо, що середньооблікова чисельність працівників складає 435 осіб. Прийнято на роботу 29 осіб, звільнено 35 осіб. На підставі наведених по готелю показників розрахуйте: продуктивність праці в кошторисній оцінці; продуктивність праці в натуральному виразі; комплексний показник динаміки ефективності праці. Вихідні дані наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 Вихідні дані для розрахунку продуктивності праці

Показники	Одиниці виміру	Базисний рік	Звітний рік
Обсяг наданих послуг (без ПДВ і готельного збору)	Тис. грн.	3625	4172
Надано ліжко/місце	Ліжко/місце	41520	41550
Середньооблікова чисельність працівників	Осіб	210	215

Завдання 3. Обчисліть приріст обсягу наданих послуг з розміщення за рахунок підвищення продуктивності праці і чисельності персоналу на підставі показників, наведених у таблиці 2.

Таблиця 2. Вихідні дані для розрахунку продуктивності праці

Показники	План	Факт	Темп росту, %
Обсяг наданих послуг (без ПДВ), тис. грн.	5000	5500	
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	150	160	

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ № 10

Теми для презентацій:

Незвичайні готелі світу: Наприклад: Підводний готель, Крижаний готель, Готель із солі або свій варіант.

Практичні завдання:

Задача 1. Тризірковий готель, розташований у зручному (з точки зору транспортної доступності) місці великого промислового міста. Готуючись до сертифікації готельних послуг, підприємство здійснило плановий поточний та капітальний ремонт частини номерного фонду з метою його перепланування. Крім ремонтних робіт, інші причини обумовили зниження коефіцієнта завантаження номерного фонду порівняно із запланованим, що негативно вплинуло на виконання показників виробничо-експлуатаційної програми готелю.

1. Визначити можливу пропускну спроможність готелю.
2. Визначити час простою номерного фонду (людино-діб) із різних причин (капітального ремонту; поточного ремонту; санітарної обробки номерів; інших)
3. Визначити пропускну спроможність готелю.
4. Визначити планову пропускну спроможність готелю.
5. Визначити коефіцієнт завантаження готелю в звітному році.
6. Скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій надати оцінку фактичному використанню пропускну спроможності готелю і сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності її використання.

Вихідні дані:

Кількість номерів – 40, у тому числі: президентські апартаменти – 6, апартаменти – 8, "люкс" – 16, "напівлюкс" – 10. Першої категорії: однокімнатні одномісні - 90, однокімнатні двомісні – 50.

Кількість номерів у капітальному ремонті, всього – 10, у тому числі "напівлюкс" – 10.

Кількість номерів у поточному профілактичному ремонті, всього – 44, у тому числі: "люкс" – 2, однокімнатні одномісні – 32, однокімнатні двомісні -10.

Тривалість поточного ремонту – 6 днів, середній час санітарної обробки і підготовки номеру до заселення – 1,8 години.

Фактично надано за рік 76860 людино-діб. Середня тривалість перебування гостя – 6 діб.

Основні показники туристичної діяльності країни (регіону):

- кількість відвідувачів;
- кількість іноземних (в'їзних) відвідувачів;
- кількість зарубіжних (виїзних) відвідувачів;
- кількість внутрішніх туристів;
- кількість екскурсантів;

середня тривалість перебування = кількість ночівель (туро-днів, ліжко-днів, людино-днів)/ кількість туристів;

показник середньодобових витрат відвідувача = вартість туру/тривалість туру;

показник обсягу туристичного споживання = в'їзне туристичне споживання + внутрішнє туристичне споживання + виїзне туристичне споживання + надходження від в'їзних одноденних відвідувань;

- показник валових туристичних витрат в інших країнах – показник, що відображає обсяг туристичного споживання громадян України за її кордоном

кількість суб'єктів галузі туризму = кількість суб'єктів тур.діяльності + кількість готелів та аналогічних закладів + кількість санаторно-курортних (оздоровчих) закладів;

чисельність працівників галузі туризму = чисельність працівників суб'єктів тур.діяльності + чисельність працівників готелів та аналогічних закладів + чисельність працівників санаторно-курортних (оздоровчих) закладів;

обсяг послуг, наданих підприємствами сфери туризму = обсяг послуг, наданих суб'єктами тур.діяльності + доходи від експлуатації готелів та аналогічних закладів + сума вартості продажу всіх путівок санаторно-курортних (оздоровчих) закладів;

коефіцієнт завантаження засобів розміщення = загальний час перебування приїжджих (ліжко-днів, людино-днів)/ (кількість місць (номерів) закладу *365).

Кількість туроднів (людино-днів) визначається шляхом множення загальної кількості туристів на середню тривалість (у днях) перебування одного туриста в країні (регіоні).

Потужність ліжкового фонду (загальна кількість ліжко-місць) = Кількість ліжко-місць цілорічного використання*365 + Кількість ліжко-місць сезонного використання* Кількість днів сезонного використання.

Система показників, що характеризує динаміку та ефективність розвитку туристичної галузі

Темп росту обсягу споживання туристичного продукту, % = Обсяг споживання туристичного продукту в звітному періоді, грн. *100% / Обсяг споживання туристичного продукту в минулому періоді, грн.

Показник характеризує динаміку обсягу реалізованих послуг і товарів туристичного призначення.

Темп росту обсягу споживання туристського продукту в зіставних цінах, % = Обсяг споживання туристського продукту в звітному періоді, грн. *100% / (Обсяг споживання туристського продукту в минулому періоді, грн. * Індекс цін на турпослуги).

Характеризує динаміку фізичного обсягу реалізації туристських послуг і товарів.

Темп приросту обсягу споживання туристського продукту, % = (Обсяг споживання туристського продукту в звітному періоді, грн. – Обсяг споживання туристського продукту в минулому періоді, грн.) *100% / Обсяг споживання туристського продукту в минулому періоді, грн. = Темп росту обсягу споживання туристського продукту, % –100%.

Характеризує динаміку обсягу реалізації послуг і товарів туристського призначення.

Темп приросту обсягу споживання туристського продукту в зіставних цінах, % = (Обсяг споживання туристського продукту в звітному періоді, грн. – Обсяг споживання туристського продукту в минулому періоді, грн. * Індекс цін на турпослуги) *100% / Обсяг споживання туристського продукту в минулому періоді, грн. * Індекс цін на турпослуги = Темп росту обсягу споживання туристського продукту в зіставних цінах, % * –100%.

Характеризує динаміку обсягу реалізації послуг і товарів туристського призначення.

Фондовіддача основних фондів туристичної галузі = Обсяг реалізації туристичного продукту, грн. / Середньорічна вартість основних фондів туристичних підприємств, грн.

Характеризує ефективність використання основних фондів.

Рентабельність основних фондів туристичних підприємств, % = Чистий прибуток туристичних підприємств, грн. *100% / Середньорічна вартість основних фондів туристичних підприємств, грн.

Характеризує ефективність використання основних фондів.

Коефіцієнт завантаження номерного фонду підприємств готельного господарства = Обсяг реалізації готельних послуг, людино-днів / Середньорічна пропускна спроможність підприємств готельного господарства, людино-днів.

Характеризує ефективність використання пропускної спроможності номерного фонду підприємств готельного господарства.

Продуктивність праці (виробіток), грн. / людину (або туроднів / людину) = Обсяг реалізації туристичних послуг, грн. (або туроднів) / Середньооблікова чисельність працівників туристичних підприємств, людин.

Характеризує ефективність використання трудових ресурсів підприємства.

Кількість працюючих на 1000 туристів = Середньооблікова чисельність працівників туристичних підприємств, людин / (Кількість обслужених туристів, людин * 1000).

Характеризує ефективність використання трудових ресурсів.

Кількість працюючих на підприємствах готельного господарства на 1000 ночівель = Середньооблікова чисельність працівників готельних підприємств, людин / (Кількість наданих готельних послуг підприємствами, людино-днів * 1000).

Характеризує ефективність використання трудових ресурсів.

Рентабельність трудових ресурсів, % = Чистий прибуток туристичних підприємств, грн.*100% / Середньооблікова чисельність працівників туристичних підприємств, людин.

Характеризує ефективність використання трудових ресурсів.

Мультиплікатор доходів від туризму, % = Зміна чистого національного продукту країни, грн./ Приріст інвестицій в туристську діяльність, грн.

Характеризує приріст чистого національного продукту країни від інвестицій в туристську діяльність.

Частка туризму в валовому внутрішньому продукту країни, % = Обсяг реалізації послуг і товарів туристичного призначення, наданих підприємствами країни, грн..*100% / Валовий внутрішній продукт країни, грн.

Характеризує внесок туризму в економіку країни.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – узагальнюючий грошовий показник вартості всіх кінцевих товарів (продуктів) і послуг, вироблених на території даної країни за рік.

Частка туризму в валовому національному доході країни, % = Чистий прибуток туристичних підприємств країни, грн.*100% / Національний дохід країни, грн.

Характеризує внесок туризму в економіку країни.

Частка туризму в доходах від експорту, % = Доходи (виручка) від реалізації туристичних послуг, наданих іноземним туристам, грн.*100% / Доходи від експорту в країні, грн.

Характеризує внесок туризму в економіку країни.

Частка туризму в зовнішньоторговельному обороті, % = (Обсяг реалізації послуг іноземним туристам, грн. + Обсяг реалізації послуг, наданих вітчизняним туристам, що подорожують за кордон, грн.) * 100% / Зовнішньоторговельний оборот країни, грн.

Характеризує питому вагу послуг міжнародного туризму в складі експорту та імпорту країни.

Темп росту платежів туристичних підприємств до бюджету, % = Обсяг податкових надходжень від туристичних підприємств до бюджету у звітному періоді, грн. *100% / Обсяг податкових надходжень від туристичних підприємств до бюджету в минулому періоді, грн.

Характеризує динаміку податкових надходжень від туристичних підприємств до бюджету.

Сальдо туристичного балансу країни, людей = Кількість іноземних (в'їжджаючих до країни) туристів, людей - Кількість вітчизняних туристів, що виїжджають за кордон, людей.

Характеризує співвідношення між в'їжджаючими та виїжджаючими туристами.

Сальдо платіжного балансу по статті «Подорожі», грн. = Обсяг реалізації послуг іноземним туристам, грн. / Обсяг реалізації послуг вітчизняним туристам, що подорожують за кордон, грн.

Характеризує співвідношення між експортом та імпортом туристичних послуг.

Рівень зайнятості в туризмі, % = Середньооблікова чисельність зайнятих у туризмі, людей *100% / Загальна чисельність зайнятих у галузях економіки країни, людей
Характеризує питому вагу працівників, зайнятих у туризмі в загальній чисельності працюючих країни

Основні показники економічного аналізу на туристичному підприємстві

Обсяг реалізації послуг туристичного підприємства оцінюється за допомогою наступних показників: кількість обслужених туристів (осіб), тривалість туру (днів), дохід (виручка) від реалізації туристичного продукту (грн.), обсяг реалізації туристичного продукту (туроднів), кількість реалізованих турів (од).

Коефіцієнт ритмічності = обсяг реалізації туристичного продукту в межах плану, грн. (туроднів) / загальний обсяг реалізації туристичного продукту за планом за весь період, грн. (туроднів).

Поріг безпечності, грн. = дохід (виручка) від реалізації туристичних послуг фактичний, грн. - дохід (виручка) від реалізації турпродукту в точці беззбитковості, грн.

Дохід (виручка) від реалізації турпродукту в точці беззбитковості, грн. = витрати постійні, грн. / (Ціна туру, грн - витрати змінні на 1 тур, грн.)

* Ціна туру, грн.

Постійні витрати – це витрати, що залишаються незмінними при зміні обсягів реалізації турпродукту. До них відноситься частина загальновиробничих і загальногосподарських витрат, а саме, витрати на рекламу, адміністративно-управлінські витрати, амортизація необоротних активів, витрати на використання інформаційних баз даних тощо.

Змінні витрати в туризмі – це вартість проживання, транспортування, харчування, вартість спеціалізованих послуг (страхування, гίδα-перекладача, бронювання послуг, екскурсійні тощо), більша частина витрат операційної діяльності, витрат на збут туристичного продукту.

Витрати, пов'язані з операційною діяльністю підприємства, що не включаються до собівартості реалізованого турпродукту, поділяються на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

До адміністративних витрат відносяться загальногосподарські витрати, пов'язані з загальним обслуговуванням та управлінням підприємством - це витрати на проведення річних зборів і представницькі витрати; витрати на відрядження та утримання апарату управління підприємства й іншого загальногосподарського персоналу; витрати на утримання й амортизацію основних фондів та інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання; витрати на зв'язок та амортизацію нематеріальних активів загальногосподарського значення; витрати на врегулювання суперечок через судові органи, на сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів підприємства, крім включених до собівартості реалізованого турпродукту (послуг); оплата розрахунково-касового обслуговування та інших послуг банків; інші витрати загальногосподарського призначення.

До витрат на збут відносяться витрати, пов'язані з реалізацією турпродукту безпосередньо покупцям або через посередників, -це винагорода продавцям турпродукту, витрати на рекламу і дослідження ринку, на відрядження працівників

збуту, на страхування туристів і супровідників туристичних груп та інші витрати, пов'язані зі збутому турпродукту та послуг.

До інших операційних витрат включаються витрати, пов'язані з конвертацією національної валюти в іноземну при виїзному туризмі і конвертацією валюти іноземних туристів у національну валюту; суми безнадійної дебіторської заборгованості і відрахувань у резерв сумнівних боргів; втрати від зміни курсу валют при операційній діяльності; визнані штрафи, пені, неустойки; витрати на виплату матеріальної допомоги, на утримання об'єктів соціального, культурного та побутового призначення і т.п.; інші витрати на операційну діяльність.

Запас фінансової міцності, разів = дохід (виручка) від реалізації туристичних послуг фактичний, грн. / дохід (виручка) від реалізації турпродукту в точці безбитковості, грн.

Точка безбитковості – це обсяг діяльності при якому доходи підприємства дорівнюють його витратам або маржинальний дохід (виручка від реалізації за виключенням ПДВ мінус змінні витрати) дорівнює постійним витратам.

Існує три методи визначення цього показника – метод рівняння, метод маржинального прибутку й графічний метод.

1. Метод рівняння.

Виторг - Змінні витрати - Постійні витрати = Операційний прибуток або Продажна ціна за одиницю товару * Кількість проданих товарів - Змінні витрати на одиницю товару * Кількість проданих товарів - Постійні витрати = Операційний прибуток.

2. Метод маржинального прибутку

Продажна ціна за од. * Кількість проданого товару - Змінні витрати на од. тов. * Кількість проданого товару - Постійні витрати = **Операційний прибуток** або (Продажна ціна за од. - Змінні витрати на од. тов.) * Кількість проданої продукції = Операційний прибуток + Постійні витрати.

У точці безбитковості операційний прибуток = 0.

(Продажна ціна за од. - Змінні витрати на од. тов.) * Кількість проданої продукції = Постійні витрати.

(Продажна ціна за од. - Змінні витрати на од. тов.) - Маржинальний прибуток на одиницю товару.

Маржинальний прибуток на одиницю товару * Кількість проданої продукції = **Постійні витрати**

Кількість проданої продукції = Постійні витрати / Маржинальний прибуток на одиницю товару

3. Графічний метод полягає у визначенні точки беззбитковості шляхом побудови графіків залежності доходу та загальних витрат від обсягу діяльності підприємства.

Показники експлуатаційної програми готельного підприємства

Одноразова місткість = кількість номерів кожної категорії* число постійних (інвентарних) місць у кожному номері. Характеризує кількість інвентарних місць готелю.

Можлива пропускна спроможність = одноразова місткість* кількість календарних днів роботи готелю. Характеризує чисельність гостей, що можуть бути обслужені в готелі з урахуванням кількості інвентарних місць за певний період у відсутності простоїв.

Пропускна спроможність = можлива пропускна спроможність - кількість людинодіб перебування номерного фонду в капітальному ремонті та реконструкції. Характеризує чисельність гостей, що можуть бути обслужені в готелі з урахуванням простоїв, пов'язаних із капремонтom і реконструкцією готелю.

Планова пропускна спроможність = Пропускна спроможність - кількість людинодіб перебування номерного фонду в простої під плановим ремонтom - кількість людинодіб перебування номерів у простої з причин санітарної обробки номерів та підготовки їх до заселення - кількість людинодіб перебування номерів у простої під плановим ремонтom з інших об'єктивних причин. Характеризує чисельність гостей, що можуть бути обслужені в готелі з урахуванням планових простоїв з об'єктивних причин.

Середня місткість = (Кількість місць в експлуатації на початок періоду * термін перебування номерів (місць) в експлуатації на початок періоду, днів + Кількість місць в експлуатації на кінець періоду * термін перебування номерів (місць) в експлуатації на кінець періоду, днів)/ загальний календарний термін експлуатації номерного фонду готелю, днів. Характеризує середню кількість інвентарних місць у готелі за певний період.

Плановий коефіцієнт завантаження номерного фонду (місць) за певний період (коефіцієнт використання пропускної спроможності) = Планова пропускна спроможність/ Пропускна спроможність. Характеризує ступінь використання номерного фонду готелю за планом

Звітний коефіцієнт завантаження номерного фонду (місць) за певний період (коефіцієнт використання пропускної спроможності) = фактично надана кількість місце-днів/ людино-діб (загальний час перебування приїжджих)/ Пропускна спроможність.

Рівень завантаження номерного фонду = фактично надана кількість місце-днів/ людино-діб (загальний час перебування приїжджих)/ Пропускна спроможність*100.

Характеризує ступінь використання номерного фонду готелю за певний період.

Оперативні показники експлуатаційної програми підприємств готельного господарства

Середня кількість гостей на місце = загальна кількість гостей, осіб / кількість проданих місць. Характеризує середню кількість гостей, що в середньому обслужена за рік на одному місці

Середній час перебування гостя = фактично надана кількість людино-діб/ загальна кількість гостей, осіб.

Характеризує тривалість перебування гостя в готелі в середньому за рік.

Коефіцієнт завантаження номерного фонду (місць) за день = кількість зайнятих місць/ кількість інвентарних місць.

Показує ступінь завантаження місць готелю.

Обіговість місця: в разях = середня кількість місць в експлуатації / середній термін перебування гостя в готелі, днів.

Характеризує кількість разів експлуатації одного місця за період з урахуванням середнього терміну перебування гостя в готелі.

Обіговість місця: в днях = фактична кількість людино-діб / середня кількість місць в експлуатації.

Характеризує річну кількість використання місця за певний період з урахуванням середньої тривалості проживання, що склалася.

Обіговість місця: в кількості осіб = кількість гостей, обслужених у готелі за певний період, осіб/ середня кількість місць в експлуатації.

Характеризує чисельність гостей, які в середньому обслужені на 1 місці готелю за певний період.

Середня кількість номерів, прибраних за день = кількість зайнятих номерів, од/ кількість 8-годинних змін покоївок.

Показує середню кількість номерів, прибраних за день.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Світлична В. Ю., Александрова С. А. Економіка туризму : підручник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 167 с. URL: <https://surl.li/mdqfvh>
2. Мальська М. П., Рутинський М. Й., Білоус С. В., Мандюк Н. Л. Економіка туризму: підручник. Київ : ЦУЛ, 2021. 544 с.
3. Мальська М. П. , Пандяк І. Г. Готельний бізнес: теорія та практика : підруч. 2-ге вид., перероб. та допов. К. : ЦУЛ, 2019. 472 с.
4. Сущенко О. А., Стрижак О. О., Дехтяр Н. А. та ін. Економіка рекреації та туризму: навчальний посібник. Харків : ХНЕУ, 2021. 345 с.
5. Городня Т. А., Щербак А. Ф. Економіка туризму : теорія і практика : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2025. 436 с.
6. Грановська В. Г., Крикунова В. М., Морозова О. С. Економіка туризму : навчальний посібник. Одеса : Олді+, 2021. 316 с.
7. Якименко-Терещенко Н. В., Чайка Т. Ю., Мартинова В. В. Економіка туризму: навч. посібн. Харків : НТУ ХП, 2024. 185 с. URL: <https://surl.li/fgtobc>
8. Лаврухіна К. О., Титок В. В. Ціноутворення в туризмі: конспект лекцій. Київ: КНУБА, 2024. 116 с. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d2fec69e-dc03-4adc-bea2-ee0ad3cfdafa/content>
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України Державної служби туризму і курортів. URL : www.ukrstat.gov.ua.
10. Офіційний сайт Державної служби туризму і курортів України. URL : www.tourism.gov.ua.
11. World Tourism Organization URL: <http://www.worldtourism.org>
12. World Travel & Tourism Council URL: <http://www.wttc.org>.

Навчально-методичне видання

ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ

методичні рекомендації

Укладачі: **Олійник** Тетяна Георгіївна
Поточилова Ірина Сергіївна

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк. 2,5.

Тираж 30 прим. Зам. №

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54029, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.